

Adalbert Lulić, *I primi trent'anni della Comunità degli Italiani di Laurana: In occasione del trentesimo anniversario della Fondazione / Prvih trideset godina Zajednice Talijana Lovran: Povodom tridesete obljetnice osnutka, Comunità degli Italiani di Laurana / Zajednica Talijana Lovran, Lovran, 2023., 85 str.*
ISBN: 978-953-57838-1-7.

Zajednica Talijana Lovran (dalje: ZTL) kao izvanstranačka, demokratska i pluralistička udruga pripadnika talijanske nacionalne zajednice osnovana je u kasno proljeće 1993. godine u vrijeme ponovnog uspostavljanja Općine Lovran. To je bio značajan događaj za Lovran i Lovrance jer, za razliku od Rijeke i Opatije, u dugom razdoblju nakon Drugog svjetskog rata, za vrijeme Jugoslavije, u Lovranu nije bio utemeljen organizacijski oblik okupljanja lovranskih Talijana u formi Circola di Cultura Italiana, a mali broj Lovranaca sudjelovao je u radu opatijske i riječke udruge. Svojih prvih ponosnih trideset godina institucionalnog djelovanja lovranski Talijani obilježili su objav-

ljivanjem publikacije, male spomen-knjige kojom žele dokumentirati prijedeni put i rezultate djelovanja te zahvaliti generaciji osnivača u aktualnom trenutku smjene generacija i otvaranja prema budućem djelovanju. Izdanje je dvojezično, a njegov autor jedan je od istaknutih članova Zajednice, Adalbert Lulić.

Publikacija, čije korice krase fotografije lovranskog Staroga grada, uz predgovor predsjednika ZTL-a Igora Prodana ima osam poglavlja. Prvih sedam kraćih poglavlja, uz manje priloge u obliku preslika dokumenata iz pismohrane udruge, novinskih članaka i fotografija, uglavnom su tekstualni, dok je osmo poglavlje ilustrativno: album, odnosno galerija s fotografijama iz arhiva ZTL-a. To je posljednje poglavlje ustvari poseban i najveći dio knjige, zauzima polovicu

njezina prostora. Za odabir fotografija zaslužni su Edita Prodan i Igor Prodan, a autor je fotografija na koricama Federico Sterle.

U uvodnom dijelu predsjednik ZTL-a Igor Prodan ukratko predstavlja udruhu i njezinu ulogu u afirmaciji etničke zajednice te promicanju i razvitku njezina nacionalnog, kulturnog i jezičnog identiteta i autohtonosti. U okviru Talijanske unije Rijeka ZTL jedna je od 51 zajednice koje djeluju na području Republike Hrvatske i Republike Slovenije. U ime izdavača Prodan se osvrće na urednički koncept kojim se željelo izbjeći model klasične monografije, što je, po njegovu mišljenju, uspjelo objavljivanjem velikog broja priloga, prije svega fotografija. Vjeruje da je knjiga dokaz da je ZTL bila u prošlosti aktivna na svim područjima djelovanja predviđenim Statutom, da općoj javnosti pruža mogućnost upoznavanja zajednice lovranskih Talijana, samim članovima podsjetnik i dragu uspomenu, a novim naraštajima znanje o prošlosti.

U prvom poglavlju *Trent'anni di storia e impegno: Un anniversario di celebrare / Tri desetljeća predanog rada: Obljetnica koju treba proslaviti* autor obrazlaže povod knjizi, njezin spomenički cilj i želju za činom zahvale osnivačima Zajednice koji su 1993. godine konačno ostvarili dugogodišnju ideju i potrebu. Posebno naglašava da njegovanje nacionalne kulture i tradicije povezuje članove ne samo kao sunarodnjake, nego i zavičajno kao Lovrance te ističe potrebu kontinuiranog čuvanja te povezanosti i baštine.

Slijedi kratak, ali iscrpan povijesni prikaz *Laurana e suoi abitanti: Un breve quadro storico / Lovran i njegovi stanovnici: Kratki povijesni pregled*. Autor prikazuje razvoj naselja i grada od prapovijesnog razdoblja do suvremenosti, donosi najznačajnija pisana svjedočanstva o Lovranu te niže povijesne događaje s posebnim osvrtom na migracijske tokove, činjenice i okolnosti koje su utjecale na stanovništvo Lovrana i njegovu etničku strukturu, nosile socijalne i demografske promjene.

Na sličan način u poglavlju *Italiani e la lingua italiana a Laurana / Talijani i talijanski jezik u Lovranu* autor, unatoč naslovu, ustvari problematizira povijest odnosa etničkih skupina i njihovih jezika u Lovranu, a time i razvoj školstva, nastave jezika te političku i kulturnu povijest. Latinska, germanska i slavenska etnička skupina na lovranskom području više od tisuću godina živjele su u bliskom odnosu i međusobnom utjecaju, suprotnostima, ali i jakim sukobima u pojedinim povijesnim razdobljima, koji su imali i drastične posljedice na međunacionalne odnose i cijele zajednice. Razvojem građanskog društva u 19. stoljeću rađaju se nacionalni i nacionalistički pokreti s lokalnim odjekom, osnivaju se kulturna i politička društva međusobno suprotstavljenih političkih aspiracija, što početkom 20. stoljeća dovodi do snažnih napetosti između Talijana, Hrvata i Austrijanaca u Lovranu, svojevrsnog uvoda u kasnija teža razdoblja. Autor opisuje dugoročne posljedice denacionalizacijske politike talijanske fašističke uprave na netalijansko stanovništvo, iseljavanja, a što je utjecalo i na promjene u talijanskoj etničkoj skupini, najprije njezinim povećanjem zbog značajnog priljeva stanovništva iz cijele Italije, a zatim iseljavanjima tijekom rata i nakon njega. Odlazak velikog

broja Talijana iz Lovrana u ranom razdoblju jugoslavenske uprave značajno i dugoročno je promijenio njihov etnički status u položaj nacionalne manjine, koja se u suvremenim uvjetima nastavila razvijati u samostalnoj Hrvatskoj. Autor iznosi i jedan možda šire nepoznat podatak da je u razdoblju nakon 1945. godine došlo i do tzv. kontraizbjegličkog vala, doseljavanja *Monfalconesea*, talijanskih komunista koji su uglavnom radili u brodogradilištu u Monfalconeu.

Poglavlje *Dall'idea al fatto / Od ideje do njenog ostvarenja* donosi preciznu kronologiju aktivnosti i činjenica povezanih s osnivanjem ZTL-a. Inicijativa profesorice Cecilije Zuanni s jedne lovranske kave s njezinim prijateljicama Ireneom Contus i Lilianom D'Emilio Lulić za pokretanje organizacije lokalnih Talijana široko je prihvaćena. Gospođa Zuanni za svoju je ideju uspjela dobiti podršku Talijanske unije. Osnivačka skupština održana je u Društvenom domu 28. svibnja 1993. godine, a krajem studenog iste godine održani su izbori i izabrana je Skupština ZTL-a, kao i Izvršni odbor. Za prvu je predsjednicu izabrana Cecilia Zuanni. Prvo sjedište bilo je u Društvenom domu Lovran u Vili Urania. Od samog početka članstvo u ZTL-u bilo je omogućeno i netalijanima kao podupirajućim članovima, a zbog zajedničkih lokalnih baštinskih i kulturnih interesa. Iznesene činjenice dokumentirane su novinskim člancima iz lista *La Voce del Popolo* te preslikama Popisa osnivača ZTL-a i Zapisnika Osnivačke skupštine iz arhiva ZTL-a.

ZTL je odmah nakon osnivanja započela s aktivnim radom i nizom akcija na različitim poljima, u samom početku s prikupljanjem humanitarne pomoći iz Italije za izbjeglice Domovinskog rata smještene u lovranskim hotelima. Poglavlje *Avanti a gonfie vele! / Punom parom naprijed!* posvećeno je prikazu aktivnosti i rezultata u prvom tridesetogodišnjem razdoblju po područjima djelovanja, od osnivanja knjižnice, predavanja, promoviranja talijanskog jezika i kulture, pomaganja u nastavi talijanskog jezika, tečajeva talijanskog jezika za građanstvo, organizacije edukativnih putovanja u Italiju, sportskih i rekreacijskih aktivnosti, suradnje s drugim zajednicama Talijana u Hrvatskoj i Sloveniji, priređivanja umjetničkih i kulturnih događaja pa sve do izdavaštva koje je pokrenuto posljednih godina. Nižu se mnogobrojni događaji te imena uključenih članova i suradnika. Zbog širenja aktivnosti posebno značajan događaj bilo je otvaranje novog sjedišta Zajednice u Vili Riviera 7. travnja 2017. godine. ZTL okrenuta budućnosti veliku pažnju posvećuje mlađim naraštajima, ali i održavanju svegeneracijske povezanosti sunarodnjaka ugodnim društvenim aktivnostima i neformalnim druženjima. O tome, kao i o ciljevima u budućnosti, promišlja se u svojevrsnome zaključku publikacije, u kratkom poglavlju *E domani? / A sutra?*. Zajednica želi pokretati daljnja fundamentalna istraživanja o povijesti lovranskih Talijana, a time i o uzbudljivoj povijesti Lovrana, koja bi rezultirala ciljanim publikacijama i dokumentarnim projektima, te snažno poticati i podržavati lokalnu umjetnost i kulturu. Dosadašnja aktivna suradnja s općinskim vlastima, Turističkom zajednicom Lovrana, Puhačkim orkestrom Lovran te uključenost u tradicionalne i popularne lovranske manifestacije i kulturne događaje nastavlja se prirodnom vezom i dubokom ukorijenjenošću u povijest i život grada.

Pretposljednje poglavlje *I nostri presidenti / Naši predsjednici* ustvari je poseban prilog prethodnim poglavljima, uobičajen u povjesnicama društava i organizacija. Riječ je o kronološkom popisu predsjednika Zajednice i članova Skupštine po mandatima. Kratkim životopisima s fotografijama predstavljena su četiri predsjednika/predsjednice: utemeljiteljica i prva predsjednica Cecilia Zuanzi (1993. – 1997.), Loredana Bressan (1997. – 2002.), predsjednik s najduljim mandatom Fausto Abram (2002. – 2018.) i Igor Prodan (2018. – danas).

Na kraju publikacije *Album / Fotogalerija* s preko osamdeset fotografija vizualno ilustrira mnogobrojne događaje, susrete, izlete o kojima je bilo ranije riječi, i, najvažnije, bilježi lica sudionika, članova raznih generacija. Šteta je što fotografski prilozi nisu preciznije i sustavnije opisani, barem datirani. Tek poneke fotografije imaju bilješku o članovima koji se nalaze na njima. Razumljivo je da veliki skupni prizori zahtijevaju dodatnog prostora, ali općenito kvalitetan opis znatno bi povećao dokumentarističku vrijednost publikacije za širu javnost i za buduća istraživanja. Nažalost, s vremenom sjećanja izbljeda. Rečeno se pogotovo odnosi na opise novinskih članaka koji su kao sekundarni izvor objavljeni u publikaciji.

Iako su izdavač, pa i autor, početno svjesno za potrebe prve značajnije obljetnice reducirali ambicije svoje *knjižice* izbjegavajući klasičnu monografiju, što vjerojatno podrazumijeva širinu, znanstvenu opremu i historiografski pristup, uz manje prigovore rezultat je korektan i vrijedan doprinos suvremenoj lokalnoj etničkoj, zavičajnoj i socijalnoj povijesti, pogotovo kao uvod u najavljene buduće istraživačke i izdavačke projekte o povijesti Talijana u Lovranu. Autor je u početnim poglavljima o povijesti Lovrana i njegovih stanovnika pokazao afinitet za povijesna istraživanja i literaturu, uglavnom nijansirano, slojevito i neutralno skicirajući povijesni razvoj. Time je publikacija ipak pokazala određenu historiografsku ambiciju pa je prava šteta da u spomenutim poglavljima nisu navedeni i citirani izvori, literatura, možda i drugi izvori, možda i usmena svjedočenja, koje je autor sigurno konzultirao, a što bi pridonijelo vrijednosti izdanja kao izvora.

Zorica Manojlović